

Masarykova univerzita v Brně
Filozofická fakulta
Ústav české literatury a knihovnictví
Kabinet informačních studií knihovnictví

PROJEKT SVĚTOVÝ ÉTOS

Seminární práce k předmětu Učící se společnost a role knihovníka v ní

Autor: **Magdaléna Filipová**

UČO: **216841**

Typ studia: **prezenční**

Ročník: **třetí**

Počet znaků: **19 560**

**Brno
11.4.2009**

Obsah

1. Úvod
2. Není přežití bez světového étosu
3. Není světového míru bez míru náboženského
4. Není náboženského míru bez náboženského dialogu
5. Závěr
6. Použité zdroje

1 Úvod

Ústředním mottem projektu Hanse Künga jsou tyto tři věty: „ *Není přežití bez světového étosu. Není světového míru bez míru náboženského. Není náboženského míru bez náboženského dialogu.*“¹

Tento programový spis vznikl na základě nutnosti étosu pro celé lidstvo. Je stále jasnější, že by neměl existovat prostor pro různá rozporná etická učení. Svět potřebuje základní étos, ne jednotné náboženství nebo ideologii, ale jednotící spojující normy, cíle a hodnoty. V současnosti náleží světovým náboženstvím mimořádná odpovědnost za světový mír. Měly by více zdůrazňovat to, co je sjednocuje a méně to, co je rozděluje. Lidstvo si nemůže dovolit, aby náboženství rozdmýchávala války místo toho, aby podporovala mír.

Autor Hans Küng si je plně vědom, že se zabývá mnohohrstevnatým, obsažným a velmi obtížným problémem, a proto jej vědomě nazývá „projektem“ světového étosu. Klade si dvojí cíl. Prvním je snaha o to, aby se stále více sdružovali specialisté z jednotlivých náboženství a vytvářeli vědomí globálního étosu. Druhý cíl představuje úsilí, aby se lidé odpovědní ve všech oblastech života společnosti tématu světového étosu začali věnovat.

Hans Küng, který se narodil v roce 1928 v Sursee ve Švýcarsku, je katolickým knězem a autorem mnoha knih. Vystudoval teologii a filosofii na Papežské univerzitě Gregoriana v Římě, dále také studoval na Sorbonně a na Katolickém Institutu v Paříži. V letech 1957-1959 působil jako kněz v Hofkirche v Luzernu. Mezi lety 1960-1996 pak zastával post profesora fundamentální teologie na univerzitě v Tübingen. V roce 1962 se stal oficiálním teologickým poradcem II. Vatikánského koncilu. V roce 1980 mu však římskokatolická církev odebrala povolení vyučovat katolickou teologii kvůli rozporům mezi jeho učením a katolickou věroukou (Küng například odmítl papežskou neomylnost). Poté začal vyučovat ekumenickou teologii. V současné době je profesorem dogmatické a ekumenické teologie a ředitelem Institutu pro ekumenický výzkum na univerzitě v Tübingen.²

¹ Küng, Hans. *Světový étos: projekt*. Zlín: Archa, 1992, s. 9

² Hans Küng. *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]. [cit. 2009-04-01]. Dostupný z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Hans_K%C3%BCng

2 Není přežití bez světového étosu

V roce 1918, v době zhroucení klasické buržoazní společnosti a eurocentrického světa, došlo k významnému globálnímu zlomu epochy. Rozkládající se svět moderny začal být nahrazován novým, mírovějším, postmoderním světovým řádem. Už tehdy bylo jasné, že bude eurocentrismus nahrazen polycentrismem. Vědělo se, že moderní věda a technika poskytnou světu daleko kvalitnější nástroje zabíjení a že nová světová válka by mohla zruinovat celé lidstvo. Vznikala mírová hnutí, hnutí za rovnoprávnost žen a ekumenická hnutí. Existovala masivní kritika civilizace upozorňující na to, že technický pokrok také ničí životní prostředí. „*Všechna tato hnutí (...) jsou známkou produktivního, dopředného obrátu k nové, postmoderní celkové konstelaci.*“³ Současně však vznikala opačná, totalitní hnutí. „*Naděje na nový světový řád po roce 1918 prohrály.*“⁴ Namísto demokracie se prosadil nacionální socialismus, komunismus a japonský militarismus. Tato hnutí se pokoušela zvládnout globální krizi po první světové válce, ale ukázala se jako naprosto bezperspektivní a neschopná dát světu etická měřítká. V dnešní době konce velkých moderních ideologií jsou podle H. Künga státní socialismus, neokapitalismus a japanismus jen hesly bez budoucnosti, beznadějně zkompromitovanými a překonanými. Východisko představuje ekosociální tržní hospodářství, hledající rovnováhu mezi kapitálovými, sociálními a ekologickými zájmy. Nadcházející postmoderní konstelace by se měla vyznačovat posteurocentrickým polycentrickým uspořádáním, postkoloniálním a postimperialistickým světovým společenstvím, společností služeb a komunikace, postpatriarchálním systémem (partnerským vztahem muže a ženy), postideologickou kulturou a multikonfesijním ekumenickým světovým společenstvím. Je nutné celostní (holistické) vidění světa a člověka. Moderní paradigma musí být překonáno povýšením na paradigma postmoderní a to způsobem přijetí humánního obsahu moderny a negováním jejích nehumánních omezení.

Život lidstva na této Zemi bez morálky, etických norem a globálního standardu může vést k naprostému kolapsu, sociálnímu rozkladu a politické katastrofě. Lidé potřebují étos, etiku a učení o hodnotách a normách. H. Küng také upozorňuje, že demokratický stát musí být světonázorově neutrální a je proto odkázán na základní konsenzus. Nesmí předepisovat žádné nejvyšší hodnoty, smysl života nebo životní styl. Heslem budoucnosti se

³ Küng, Hans. *Světový étos: projekt*. Zlín: Archa, 1992, s. 15.

⁴ Tamtéž, s. 15

podle Kunga má stát planetární odpovědnost. Etiku úspěchu by měla nahradit etika odpovědnosti obohacená o etiku smýšlení. Jedná se o odpovědnost za světovou pospolitost, životní prostředí a za budoucí svět. Člověk se musí stát lidštějším, aby mohl budovat maximálně humánní společnost soudržnou s životním prostředím. K tomu je zapotřebí identita, solidarita a také veřejně prezentovaná etika. „ *Etika, která byla v moderně stále více nahlížena jako soukromá záležitost, se musí v postmoderně - pro blaho člověka a kvůli přežití lidstva – opět stát veřejnou záležitostí prvořadého významu.*“⁵ Etické jednání má tvořit rámec lidského sociálního jednání.

Společnost by se také měla vyznačovat vzájemným respektem věřících a nevěřících. Nelze popřít, že morální život je možný i bez náboženství. Náboženská svoboda nespočívá pouze v právu na náboženství, ale i v právu na nenáboženskost. Při vzájemném respektu je však nutná koalice mezi věřícími a nevěřícími v zájmu světového étosu. Společně mohou bojovat proti triviálnímu nihilismu, difúznímu cynismu a sociálnímu chladu.

Náboženství je univerzální fenomén, o kterém zdaleka neplatí, že odumírá nebo se nachází na svém konci. U mnoha lidí víra v Boha stále přetrvává, v krizi se ocitla pouze institucionalizovaná náboženství a církve. Náboženství sama o sobě však působí rozporně. Mohou přispět k potlačení, ale také osvobození lidí. Mohou být autoritářská, tyranská, ale mohou také působit humanisticky, šířit důvěru v život, toleranci, sociální angažovanost a podporovat duchovní obnovu a světový mír. Na základě náboženství může vznikat étos, étos nenásilí. Sama náboženství však mají problémy s etikou. Religiózní lidé nemohou spoléhat pouze na pevná morální řešení z nebe, ale musí také hledat diferencovaná řešení zde na zemi. Sami jsou zodpovědní za utváření své morálky. „ *Nelze apelovat na nebeskou autoritu, aby byla lidem odňata jejich pozemská autonomie.*“⁶ V náboženství je také třeba používat vědecké metody a být v kontaktu s přírodními vědami a vědami o člověku (psychologií, sociologií, biologií, dějinami kultury nebo filozofickou antropologií). Současná etika vyvinula řadu pravidel pro etické rozhodování. Např.:

- a) pravidlo řešení problému – technický a vědecký pokrok by neměl přinést víc problémů, než by vyřešil
- b) pravidlo důkazovosti – nutnost důkazu, že nějaká technologická inovace nezpůsobí sociální a ekologické škody

⁵ Tamtéž, s. 40

⁶ Tamtéž, s. 54

- c) pravidlo obecného blaha – zájem obecného blaha má přednost před individuálním zájmem
 - d) pravidlo naléhavosti – naléhavější hodnota má přednost i před hodnotou vyšší
 - e) pravidlo ekologie – ekosystém má přednost před sociosystémem
 - f) pravidlo reversibility – v technickém vývoji platí přednost vratného vývoje před nevratným
- I když existují takováto pravidla, otázky po mravní motivaci, stupni závaznosti, obecné platnosti a smyslu norem vůbec zůstávají. A právě náboženství zde mají co nabídnout a mohou se tak stát základem étosu.

Podle Hanse Künga nemůže mít étos žádnou cenu, pokud neplatí bezpodmínečně, beze všech okolků. Z konečného lidského bytí však nepodmíněný nárok či-li kategorickou povinnost odvodit nelze. Bezpodmínečně zavazovat může jen to, co je nepodmíněné. Pouze Absolutno (ať už se nazývá nebo nenazývá Bůh) „ *může zdůvodnit nepodmíněnost a univerzalitu etických požadavků, je oním prázkladem, praobsahem, oním prapůvodním cílem člověka a světa.*“⁷ „ *Jen vazba na nekonečno dává svobodu vůči konečnému.*“⁸ Náboženství překládá etické požadavky zcela jiným způsobem než lidská instance. Dává lidem hlubinnou dimenzi, smysl života i vzhledem ke smrti, nepodmíněné normy, nejvyšší ideály, domov, jistotu ochrany a naděje, duchovní společenství a touhu po „něčem jiném“.

Velmi důležité je si uvědomit, co všechna velká náboženství sjednocuje, nikoli rozděluje. Všem náboženstvím primárně jde o blaho člověka a také o základní maximy elementární lidskosti, uplatňované v pěti velkých přikázáních lidskosti (nezabíjet, nelhat, nekrást, nekonat zlo, ctít rodiče a milovat děti). Nabízejí také rozumnou cestu středu mezi libertinismem a legalismem, mezi hédonismem a asketismem. Podporují něco jako „zlaté pravidlo“, které říká, aby se lidé chovali k druhým tak, jak by si přáli, aby se oni chovali k nim samým. Náboženství také představují přesvědčivou mravní motivaci v podobě životů Ježíše, Buddhy, Mohameda a dalších. Odpovídají na otázky po smyslu života a dějin s ohledem na posmrtný život, ať už ho nazývají jakkoli (vzkříšení, ráj, věčný život, mókša nebo nirvána). Promlouvají člověku přímo do nitra a do svědomí. Jsou schopna mobilizovat milióny lidí pro světový étos, motivovat je k tomu, aby se etické normy staly součástí jejich praktického života. Náboženství se také staví kladně k hodnotám nedotknutelnosti člověka, svobody, rovnosti a solidarity. Akceptují i postmoderní požadavky jako:

- a) nejen svobodu, ale současně spravedlnost

⁷ Tamtéž, s. 57

⁸ Tamtéž, s. 57-58

- b) nejen rovnost, ale současně pluralitu
- c) nejen bratrství, ale také sesterství
- d) nejen koexistenci, ale také mír
- e) nejen produktivitu, ale solidaritu s přírodou
- f) nejen toleranci, ale ekumenismus

3 Není světového míru bez míru náboženského

Náboženská vyznání mají dvojí tvář. Na jedné straně mohou vést k válce (například v Libanonu nebo Izraeli), ale také k míru (př. Francie a Německo po druhé světové válce). Je více než zřejmé, že všechna náboženství musí uznat svou spoluodpovědnost za světový mír. Platí totiž teze: „ *Nebude mír mezi národy bez míru mezi náboženstvími, zkrátka, nebude světového míru bez míru náboženského.*“⁹ Naprosto nezbytný je konstruktivní dialog mezi náboženstvími, odbourání zarputilosti ve vzájemném styku.

Jedním z nejspornějších náboženských problémů je otázka pravdy. Nikdo nemůže sám sebe prohlašovat za obhájce jediné pravdy. Slepý fanatismus pro pravdu totiž zabíjel a zabíjí ve všech dobách a ve všech náboženstvích. Řešení této otázky nabízejí tři strategie, z nichž podle H. Künga není přínosná ani jedna:

- a) strategie opevňování – pouze vlastní náboženství je pravdivé, zaručuje mír a existuje jako jediné státní náboženství
- b) strategie zlehčování – každé náboženství je v podstatě pravdivé, míru se dosáhne ignorováním rozdílů a rozporů
- c) strategie objímání – jediné náboženství je pravdivé, ale všechna ostatní náboženství mají na pravdě tohoto jednoho náboženství účast, míru se dosahuje integrací

Východisko představuje čtvrtá strategie – hledání ekumenických kritérií pravdy. Základ tvoří obecná etická kritéria – kritéria pravdy a dobra. Dochází také i přes veškerá selhání k pokroku směrem k humanitě. Sledujeme sílící uvědomování těchto ústředních humánních záležitostí: zachování lidských práv, emancipace žen, uskutečňování sociální spravedlnosti a nemravnost války. Mezi světovými náboženstvími je možný vznik elementárního konsensu o základních lidských hodnotách. Pilíř tohoto konsensu představuje důstojnost člověka (humanum). Jen podle základní normy pravé lidskosti a humanity lze

⁹ Tamtéž, s. 75

rozlišovat dobré a špatné, pravdivé a nepravdivé v jednotlivých náboženstvích. Mezi náboženstvím a lidskostí je dialektický vztah – pravá lidskost je předpokladem pravého náboženství a pravé náboženství je dovršením pravé lidskosti. „ *Právě náboženství (to znamená maximální kritérium) musí být dáno, chceme-li realizovat a konkretizovat humanitu jako vpravdě nepodmíněnou a všeobecnou povinnost.* “¹⁰

Schopnost vést dialog není podle H. Künga v rozporu se zásadovostí. Pravdu nemůžeme zrazovat kvůli svobodě a nejde to ani naopak – abychom svobodu zrazovali pro pravdu. „ *Otázku pravdy nelze bagatelizovat ani obětovat utopii budoucí jednoty světa a jednotného světového náboženství.* “¹¹ A svoboda neznámá svobodu od všech vazeb a závazků, nýbrž svobodu k nové odpovědnosti – k bližním, světu, prostředí. „ *Pravá svoboda je tedy svoboda k pravdě.* “¹² Žádné náboženství nemá monopol na pravdu, ale nemá ani právo vzdávat se přiznávání k pravdě.

Existují tři různorodá kritéria, na základě kterých se rozlišují pravá a nepravá náboženství:

- a) obecné etické kritérium – humánnost, lidskost
- b) obecné náboženské kritérium – věrnost vlastnímu počátku či kánonu
- c) specifické křesťanské kritérium – v teorii a praxi se zračí duch Ježíše Krista, lze uplatnit jen na křesťanství, na ostatní náboženství jen nepřímě, existují však kritéria analogická ke křesťanskému – př. židovské islámské, buddhistické

Z pohledu religionistiky jsou různá pravá náboženství, odpovídající obecným etickým i náboženským kritériím. Představují různé cesty spásy, které vedou k jednomu cíli. Viděno zevnitř např. očima křesťana však existuje pouze jedno pravé náboženství, ostatní jsou pro něj pravdivá s výhradou, mohou křesťanství doplňovat a prohlubovat. Maximální teologická otevřenost neznámá vzdát se vlastního náboženského přesvědčení, ale znamená naslouchat a vést dialog.

Důležité však je vedení dialogu na základě normativního zakotvení ve vlastní tradici. Jinak hrozí odcizení vlastnímu společenství věřících nebo dokonce opuštění některého ze základních principů své víry. Kdyby totiž nebylo pro nikoho nic v jeho náboženství normativní, nebylo by zapotřebí ani žádného dialogu. Schopnost vést dialog musí jít ruku v ruce se zásadovostí. To znamená – zůstat věrný vlastní tradici a zároveň se sebekriticky

¹⁰ Tamtéž, s. 90

¹¹ Tamtéž, s. 94

¹² Tamtéž, s. 94

otevírat jiným. „ *Kdo si jako křesťan či nekřesťan osvojí takový kriticko sebekritický základní postoj, dokáže v sobě spojit angažovanost pro víru a ochotu k porozumění, náboženskou loajalitu a intelektuální poctivost, pluralitu a identitu, schopnost dialogu a zásadovost. Zachová si kriticky reflektované spojení se svým společenstvím a pokusí se ve svém i v jiných náboženských společenstvích nejen něco nově interpretovat, ale i změnit se zřetelem na růst ekumenického společenství.*“¹³

Účastníci mezináboženského dialogu by se mimo jiné měli řídit těmito pravidly:

- a) netrvat s tvrdošíjnou dogmaticností jen na vlastní cestě bez tolerance a dostatečné informovanosti o jiných cestách
- b) nepřecházet na jiné cesty jen kvůli tomu, že nás ta vlastní zklamala a jinou jsme pro její novost fascinováni
- c) pouze jednoduše nepřipojovat ke své víře to, co jsme se naučili od věr jiných
- d) naopak svou víru stále transformovat a proměňovat, ale ne tak aby se ničila, nýbrž stále obohacovala

„ *Schopnost dialogu je vposledku ctností schopnosti míru.*“¹⁴ Kde dialog selhal, vypukly války, represe a právo silnějšího. Kdo chce vést opravdu smysluplný dialog, musí mít vnitřní sílu respektovat odlišná stanoviska. Nesnášenlivost vůči jinému názoru musí být odstraněna, protože na schopnosti dialogu závisí duchovní i fyzické přežití lidstva.

4 Není náboženského míru bez náboženského dialogu

Hans Küng se zde zamýšlí nad skutečností, jestli může např. křesťanský teolog objektivně psát o jiných náboženstvích. Dochází k závěru: „ *Objektivní znalost náboženské skutečnosti a subjektivní náboženská zkušenost se mohou doplňovat a obohacovat.*“¹⁵ Loajalita k vlastnímu náboženskému vyznání nevyklučuje schopnost vcítit se do světa jinak věřících. Právě naopak, spojení loajality a solidarity tvoří základ ideologicky nezaujaté, kriticky sebekritické vědeckosti.

Küng také upozorňuje, že náboženský dialog se neobejde bez základního výzkumu – globální analýzy a perspektivy náboženské situace lidstva. Nestačí však pouhé řazení faktů a

¹³ Tamtéž, s. 99

¹⁴ Tamtéž, s. 101

¹⁵ Tamtéž, s. 102

událostí, analýza textů nebo vykreslení osobností. Je nutné usilovat o syntézu – celkový pohled na náboženství. Náboženské systémy jsou totiž živé, velmi složité a stále se rozvíjejí. Obsahují nejrůznější náboženská přesvědčení, instituce, duchovní praktiky a liturgické obřady. K některým pokusům o dějinnou syntézu je však nutno přistupovat kriticky. Týká se to např. filozofie dějin G. F. W. Hegela, kulturní morfologie Oswalda Spenglera nebo teorie kulturních okruhů Arnolda Toynbee. Jakkoli můžeme obdivovat obrovskou učenost těchto tří velikanů, je nutné zvolit pro posouzení náboženské situace zcela jinou cestu – a to rozlišení tří systémových náboženských proudů (semitský, indický, čínský) a analýzu paradigmat (zabývá se střídáním epochálních konstelací v každém náboženství).

Teorie paradigmat spočívá v multidisciplinárním studiu náboženství – tedy ve snaze překonat umělé rozdělování vědeckých disciplín (např. na dějiny, psychologii, fenomenologii a sociologii náboženství), v integraci různých metod a v přispění k mnohooborovému studiu náboženství. Dále teorie paradigmat vyžaduje také aplikaci historicko systematické metody spojující evolučně narativní rovinu výkladu s rovinou topicko tematickou. Světodějně odchytky, epochální zlomy a kulturně náboženské konstelace by nám měly umožnit periodizaci paradigmat jednotlivých náboženství, jejich strukturovanost a také prognózování jejich dalšího vývoje.

Žádný z velkých náboženských proudů nezůstává věčně stejný. Všechna náboženství prodělala mohutné zvraty, epochální předěly a naprosté změny celkové situace, při nichž sice stále šlo o jedno a totéž náboženství, ale viděné v jiném paradigmatu, to znamená v jiné „celkové konstelaci názorů, hodnot, postupů atd.“ Náboženství nelze chápat jako statickou veličinu, ale jako stále se rozvíjející skutečnost. Oproti přírodním vědám může v náboženské oblasti existovat nové paradigma vedle starého. Lidé téhož náboženství mohou žít v různých paradigmatech, např. někteří zástupci východní ortodoxie duchovně zůstali ve 4. století s řeckými církevními Otcí nebo se někteří protestanté stále řídí předkoperníkánskou konstelací 16. století. „ *Právě toto přetrvávání, tato persistence a konkurence předchozích náboženských paradigmat v dnešku je možná jednou z hlavních příčin konfliktů uvnitř náboženství a mezi náboženstvími, je hlavní příčinou různých směrů a stranictví, napětí, různic a válek. Kdo chce sloužit míru, nevyhne se analýze paradigmat.* “¹⁶

¹⁶ Tamtéž, s. 118

Analýzu náboženské situace je nutno soustředit na dnešní světová náboženství, ta ještě existující, vyspělá a s dynamickou živou skutečností. V současné době rozlišujeme tři velké nadindividuální mezinárodní a transkulturní náboženské systémy:

- a) náboženství semitského původu – mají prorocký charakter a vyznačují se náboženskou konfrontací (židovství, křesťanství a islám)
- b) náboženství indického původu – mají sklon k mystice a jednotě, jsou ve znamení vnitřní orientace (raná indická náboženství upanišád, buddhismus a hinduismus)
- c) náboženství čínské tradice – charakterizována moudrostí a harmonií (konfucianství a taoismus)

Všechny tyto systémy i přes svou nepřehlédnutelnou rozdílnost odpovídají na podobné základní otázky člověka (otázky po původu, smyslu, determinaci osudu, zdůvodnění mravních norem) a nabízejí také podobné cesty spásy (z bídy, utrpení a viny bytí). „ *I ten, kdo odmítá náboženství, je musí brát vážně jako základní společenskou a existenciální realitu.*“¹⁷

Ekumenická teologie neusiluje o vznik nějakého jednotného nebo univerzálního náboženství, ale jde jí o náboženské dorozumění a spolupráci. Nejdříve je třeba vypracovat teologii míru mezi prorockými náboženstvími – křesťanstvím, židovstvím a islámem. Jedná se o náročný, ale přesto realistický program. Nejsou to neúčinné výzvy k věrnosti tradici, náboženské utopie, apokalyptické rozčílení, nezávazný pluralismus nebo posilování absolutních nároků. Cílem musí být kriticko nekritická diferenciacie, obnova svornosti a tolerance. Tato teologie míru si neosobuje žádný samospravedlivý moralizující nebo neutrální postoj, je vpravdě ekumenickou. Jde jí především o osud postižených lidí, náboženských společenství a o úděl těžce zkoušeného světa. „ *Teologové nemají být brzdami, ale průkopníky na cestě do budoucnosti.*“¹⁸

Ekumenický dialog je třeba vést se všemi skupinami a na všech úrovních (oficiálních i neoficiálních). Potřebujeme politiky, diplomaty, obchodníky, úředníky a také vědce, kteří disponují nejen obecnými, ale také náboženskými vědomostmi. Potřebujeme církve, které nebudou jednat byrokraticky, centralisticky nebo dogmaticky, ale pluralisticky, dialogicky a sebekriticky. Potřebujeme náboženství, která budou žít v konstruktivní proexistenci a kooperaci podporující mír. Potřebujeme intenzivnější institucionální kontakty a dvoustranné vztahy, více místních a regionálních mezináboženských pracovních společenství.

¹⁷ Tamtéž, s. 120

¹⁸ Tamtéž, s. 123

Potřebujeme intenzivnější filozofický a teologický dialog teologů a religionistů, také duchovní dialog řádových společenství, mnichů a řeholnic. Ale především potřebujeme každodenní dialog všech lidí různých náboženství a to nejen směrem ven (mezi jednotlivými lidmi), ale také směrem dovnitř (vnitřní zápas odehrávající se v nás samých).

5 Závěr

Je třeba doufat, že získáme diferencovaný globální přehled o náboženstvích a najdeme trvalé konstanty v nauce, praxi a zbožnosti. K úvodním třem tezím, které jsou ústředním mottem tohoto projektu je třeba přidat další dvě: „ *Optimální věrnost vlastní náboženské víře a maximální otevřenost vůči jiné víře se nevyklučují. Konečným cílem veškerého našeho usilování nemůže být jednotné náboženství, ale pravý mír mezi náboženstvími.*“¹⁹

Některé ze záměrů projektu Světový étos se již podařilo naplnit. V roce 1993 došlo k podepsání Prohlášení ke světovému étosu v Parlamentu světových náboženství v Chicagu. Vznikla dokonce nadace Světový étos – Weltethos Stiftung. Vyšla také celá řada publikací o vztahu mezi jednotlivými náboženstvími. Zároveň jsou mezináboženské vztahy narušovány válečnými konflikty – válkou proti terorismu, válkou v Afghánistánu, Iráku, přetrvávajícím židovsko-palestinským konfliktem atd. Jestli ve vztahu mezi náboženstvími, civilizacemi a kulturami převládne dialog nebo střet není tedy ještě definitivně rozhodnuto.²⁰

¹⁹ Tamtéž, s. 124

²⁰ Heczko, Stanislav. Hans Küng – Světový étos. Projekt. *Britské listy* [online]. 2006 [cit. 2009-03-29]. Dostupný z: <http://www.blisty.cz/art/29436.html>

6 Použité zdroje

Hans Küng. *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online].[cit. 2009-04-01]. Dostupný z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Hans_K%C3%BCng

Heczko, Stanislav. Hans Küng – Světový étos. Projekt. *Britské listy* [online]. 2006 [cit. 2009-03-29]. Dostupný z: <http://www.blisty.cz/art/29436.html>

Küng, Hans. *Světový étos: projekt*. Zlín: Archa, 1992. ISBN 8090024947